งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์: สัญลักษณ์ในพิธีกรรมประดิษฐ์จากคัมภีร์ใบลาน*

*พิเภก เมืองหลวง***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษามโนทัศน์ (Concept) และสัญลักษณ์ (symbol) ในการสร้างพิธีกรรมในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่างานบุญดังกล่าวเป็นพิธีกรรมประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการนำความรู้ ความคิด ความเชื่อที่หลากหลายจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์มาสร้างพิธีกรรมและสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ในพิธี คัมภีร์ใบลานจึงไม่ได้เป็นเพียงตัวบท (Text) ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นที่มาของการสร้างมโนทัศน์ในการประดิษฐ์พิธีกรรม ทั้งการจัดแต่งเครื่องประกอบพิธี การปฏิบัติตนในพิธี นอกจากนี้คัมภีร์ใบลานยังมีความหมายเชิงสัญลักษณ์สองประการคือ เป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม และสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิตเรื่อง “มโนทัศน์และสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด: การศึกษาในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์” ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศิราพร ณ ถลาง ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์และการเขียนบทความวิจัยชิ้นนี้ และขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาฯ ที่ให้ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๓

** นิสิตปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Merit-Making of 84,000 Dharma: Symbols in the Invented Ritual from a Buddhist Palm Leaf Manuscript

Piphek Muangluang

ABSTRACT

This paper aims at studying the concept and symbols in Bun Paed Muen Siphan Khan at Tha Muang Village, Selaphum District, Roi-Et province. The study indicates that Bun Paed Muen Siphan Khan is an invented ritual based on the knowledge, the thoughts and the Buddhist belief from the Buddhist palm leaf manuscript entitled, *Paed Muen Siphan Khan*. The palm leaf manuscript is not only the text recited, in the ritual, but also the source of the concepts in inventing the ritual objects and the ritual acts performed in this new Buddhist ritual. Moreover, this Buddhist palm leaf manuscript provides a symbolic meaning in the sense that it is the symbol of virtue and sacredness of Buddhism.

บทนำ

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ เป็นพิธีกรรมที่เจ้าอาวาสวัดป่าสักดาราม คือ พระครูสีลสาราภรณ์ และชาวบ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ร่วมกันจัดขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๓๕ ร่วมกับงานเฉลิมฉลองพระธาตุพนมจำลองที่สร้างเสร็จในปีเดียวกัน หลังจากนั้นก็ได้จัดงานนี้เป็นประจำทุกปี ในวันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๓ ค่ำเดือนสาม งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ได้ความคิดสำคัญของการจัดงานจาก*คัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* และใช้คัมภีร์ใบลานดังกล่าวสวดเทศน์ในงานนี้เป็นประจำทุกปี บทความนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ในฐานะของตัวบทประกอบพิธีกรรม ที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างหรือการประดิษฐ์พิธีกรรมดังกล่าวให้เป็นพิธีกรรมประจำปีของชุมชน

คัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็นฉบับของวัดป่าสักดาราม บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งผู้เขียนปริวรรตจากอักษรธรรมอีสานเป็นภาษาไทยปัจจุบัน (ผู้สนใจสามารถอ่านฉบับเต็มได้จากงานวิจัยของผู้เขียน)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์มโนทัศน์และสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่มีที่มาจากคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ซึ่งจะนำเสนอ ๔ ประเด็น คือ ๑. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท่าม่วง ๒. เนื้อหาของคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ๓. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์: ความเป็นมาและภาพพิธีกรรมในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์ และ ๔. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์: จากคัมภีร์ใบลานสู่การสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

๑. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท่าม่วง

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านท่าม่วงถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชาวบ้านเล่าว่าหมู่บ้านท่าม่วงมีความเป็นมาเนิ่นนานหลายชั่วอายุคนที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐาน การเลือกทำเลที่ตั้งใหม่ จนสามารถก่อร่างเป็นชุมชนเล็กๆ และพัฒนามาเป็นหมู่บ้านท่าม่วงได้ในปัจจุบัน นายสิงห์ สุทธิประภา หมอสูดหมอขวัญประจำ

หมู่บ้าน อายุ ๗๕ ปี เล่าประวัติของบ้านท่าม่วงว่า

> *"สมัยนั้นเกิดศึกสงครามและความวุ่นวายในนครเวียงจันทน์ชาวบ้านเลยพากันอพยพหนีมาจากบ้านนาพังสวนม่อนแขวงเวียงจันทน์ประเทศลาวได้ทำเลที่ตั้งบริเวณแม่น้ำชีจึงตั้งเป็นหมู่บ้านตอนแรกก็ทำกินอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำชีที่มีต้นมะม่วงใหญ่เห็นแต่ชัดเมื่อใครไปมาหาสู่ก็มักจะเรียกคนกลุ่มนี้ว่า* ***ชาวบ้านท่าม่วง"***[๑]

ชาวบ้านท่าม่วงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าสู่แผ่นดินอีสาน เนื่องจากความไม่สงบในอาณาจักรล้านช้าง[๒] ในครั้งที่ชาวบ้านท่าม่วงอพยพมาจากเวียงจันทน์ มีการเดินทางเป็นกลุ่มใหญ่ ได้นำพันธุ์ข้าวปลูก เครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ทางการเกษตร ผ้า ของมีค่า และคัมภีร์ใบลานใส่หีบไม้มาด้วย[๓] เมื่อมาอาศัยอยู่ได้สักระยะหนึ่ง ชาวบ้านท่าม่วงพบว่า "บริเวณฝั่งขวาของแม่น้ำชีเกิดน้ำท่วมเป็นประจำ และน้ำกัดเซาะตลิ่งอยู่เสมอ จึงได้จึงได้อพยพมาอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำชีซึ่งเป็นพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ในบริเวณนี้เรียก โนนตูม เพราะมีต้นมะตูมอยู่มาก แต่ชุมชนอื่นๆ ก็ยังเรียกคนกลุ่มนี้ว่า ชาวท่าม่วง เช่นเดิม"[๔] การย้ายถิ่นฐานครั้งนี้มีพ่อใหญ่สุด และแม่ใหญ่บับภา เป็นผู้นำคนกลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีการกำหนดให้ใช้นามสกุลจึงได้นำชื่อของคนทั้งสองมารวมกันตั้งเป็นนามสกุลว่า "สุทธิประภา"[๕]

การสร้างประวัติศาสตร์ชุมชนจากคำบอกเล่าของชาวบ้านนี้มีความสัมพันธ์ต่อการสร้างพิธีกรรมของชุมชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือการอ้างอิงว่าประวัติศาสตร์

---

[๑] สัมภาษณ์ สิงห์ สุทธิประภา, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

[๒] ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, **วัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรม "ลำฉลอง" บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.** (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๑).

[๓] สัมภาษณ์ พระครูสุธรรม วรนาถ, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

[๔] สัมภาษณ์ สิงห์ สุทธิประภา, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

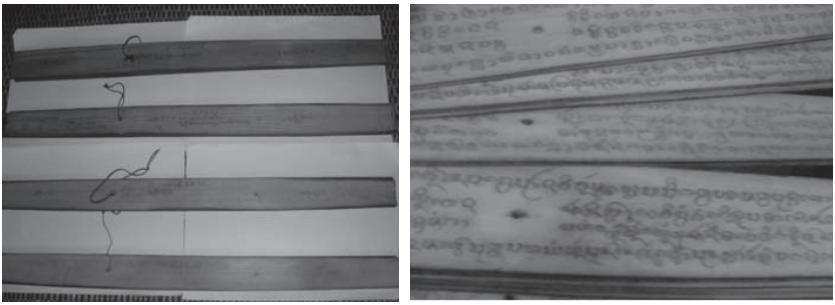
[๕] ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ. **เรื่องเดียวกัน,** หน้า ๒๖

ของชุมชนมีความเป็นมาที่ยาวนานนั้นช่วยทำให้พิธีกรรมที่คนในชุมชนสร้างขึ้นได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนท่าม่วงและชุมชนใกล้เคียงเพราะมีความเชื่อกันว่าเป็นกลุ่มคนที่มี “รากเหง้า” มาจากที่เดียวกัน

การสร้างประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชุมชน แม้จะไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนแต่ก็ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนมีความพยายามที่จะเล่าความเป็นมาของตนเองว่าเป็นใคร มาจากที่ไหน การสร้างประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชุมชนนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในแง่หนึ่งเป็นการสร้างประวัติศาสตร์เพื่อให้พิธีกรรม “ประดิษฐ์” ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมีความน่าเชื่อถือเพราะมีเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นมารองรับ พิธีกรรมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นจึงไม่ได้สร้างขึ้นอย่างไร้เหตุผลแต่สร้างขึ้นจาก “รากเหง้า” ที่ชาวบ้านเชื่อและเป็นเรื่องเล่าของชุมชน

๒. เนื้อหาของคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์*

จากการปริวรรตและการศึกษาตัวบท ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาของคัมภีร์ใบลานฉบับวัดป่าสักดารามออกเป็น ๔ ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อหา ส่วนบอกอานิสงส์ และส่วนบอกสังกาด

*ภาพคัมภีร์ใบลานเรื่อง**แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์*** ฉบับวัดป่าสักดาราม

๒.๑ ส่วนนำเรื่อง

ส่วนนำเรื่องคือส่วนที่อยู่ตอนต้นของเนื้อหา ก่อนที่จะกล่าวถึงคาถาทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ในส่วนนำเรื่องนี้ขึ้นต้นด้วยคาถาบาลี หลังจากนั้นเป็นการบอกชื่อผู้จารว่า “...ดูราสัมปุริสาทั้งหลาย อาหัง

อันว่าผู้ข้าตนชื่อว่ามหาสังฆราชา” หลังจากนั้นเป็นการบอกวัตถุประสงค์ของการจาร และนมัสการพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ ดังนี้

> “เล้วอภิวาทิยข้าก็ให้สัมมาสัมพุทธัยยังพระพุทธล้า
> ตนตรัสรู้ยังสัพพธรรมทั้งมวลด้วยตนก็ดีอตุลยันสัมหาผู้ศัก
> เสมอได้ทสะกลังอันทรงกำลัง๑๐ประการนาถังอันเป็น
> ที่พึ่งแก่โลกสัตถาหังอันนำสัตว์พ้นจากโอฆะสงสาร...”
> (ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ผูกที่ ๑)

น่าสังเกตว่าในส่วนบทนมัสการนี้จะเป็นการนมัสการพระพุทธ พระธรรม แต่ไม่นมัสการพระสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าอาจจะเนื่องด้วยตัวผู้จารเป็นพระสงฆ์ และในการใช้เทศน์ตัวพระสงฆ์เองก็เป็นผู้เทศน์คัมภีร์ใบลานจึงไม่จำเป็นต้องมีการนมัสการพระสงฆ์ก็เป็นได้

๒.๒ ส่วนเนื้อเรื่อง

ส่วนเนื้อเรื่องเป็นการแจกแจงหมวดธรรม ว่าที่ประมวลได้ทั้งแปดหมื่นสี่พันธรรมขันธ์นี้ประกอบด้วยอะไรบ้าง และได้มาจากหมวดธรรมหมวดไหนบ้าง โดยได้กล่าวสรุปในตอนท้ายว่าได้มาจาก พระวินัยปิฎกสองหมื่นปลายพันหนึ่ง พระสุตตันตปิฎกสองหมื่นปลายพันหนึ่ง และพระอภิธรรมปิฎกสี่หมื่นสองพัน นอกจากนี้ยังมีการยกเหตุการณ์ต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรม และเหตุการณ์สังคายนาพระไตรปิฎกมากล่วงถึงด้วย

๒.๓ ส่วนบอกอานิสงส์

ส่วนบอกอานิสงส์นี้นอกจากจะบอกถึงบุญของการได้ฟังธรรมและการปฏิบัติธรรมว่าเปรียบประหนึ่งได้พบพระพุทธเจ้าแล้ว ยังบอกอานิสงส์ของการจารหนังสือถวาย อีกประการหนึ่งที่น่าสนใจของเนื้อหาในส่วนนี้คือมีการยกเรื่องการทำบุญของพระพรหม และพระอินทร์มาเปรียบเทียบว่าไม่อาจเทียบเท่าได้กับส่วนเสี้ยวหนึ่งของการฟังธรรมที่เรียกว่า แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ดังนี้

"ยังมีพรมผู้หนึ่งชื่อว่าเวลามหาพรมแลพรมผู้นั้นให้ทานเงินแปดหมื่นสี่พันบ่อแต่นั้นให้ช้างแปดหมื่นสี่พันตัวเป็นทานแล้วประดับด้วยเครื่องประดับแก้วเจ็ดประการเป็นทานบ่อแต่นั้นพรมผู้นั้นชักให้ม้าตัวดีอันประดับด้วยแก้วเจ็ดประการแปดหมื่นสี่พันตัวประการหนึ่งพรมผู้นั้นชักให้แม่โคนมเป็นทานก็แปดหมื่นสี่พันตัว...

อันว่าพรมให้ทานสิ่งทั้งมวลนั้นรวมกันเข้าก็ได้ผลาอานิสงส์มากน้อยนับได้แลด้วยมีแท้ยังประมวลเอาบาตอย่างมาฟังธรรมบาตเดียวมาฝ่าเป็น๑๖ส่วนเอาส่วนเสี้ยวเดียวหนึ่งก็ยังมากกว่าเวลามหาพรมผู้นั้นทานแล..."

(ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ผูกที่ ๕)

๒.๔ ส่วนบอกสังกาด

เป็นการบอกว่าในปีที่จารนั้นอายุพระพุทธศาสนาล่วงมาได้เท่าไหร่ และจะมีอายุต่อไปอีกเท่าไหร่ ความว่า "พุทธสังกาดศาสนาพระพุทธเจ้าล่วงไปได้แล้ว ๒๕๓๕ ปี ยังจักมีไปภายหน้า พรรณนานับได้เหลืออยู่ ๒๕๖๕ ศาสนาพระโคดมเจ้าก็จะหมดเสียแล"

ดังนั้นเนื้อหาในส่วนนี้ในแง่หนึ่งจึงเป็นการแสดงให้เห็นความคิดความเชื่อเรื่องตำนานพระเจ้าห้าพระองค์อีกด้วย

มีความเชื่อกันว่า หากสร้างคัมภีร์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์จะได้ขึ้นสวรรค์ได้เป็นพระราชา มีขุมทรัพย์โผล่มาจากดิน และมีช้างทอง[๖] อานิสงส์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในอดีตคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก แม้ในปัจจุบันความนิยมในการสร้างคัมภีร์ใบลานได้ลดลงเป็นอย่างมาก แต่ก็ยังเห็นได้ว่าความคิดความเชื่อเรื่อง

[๖] อุดม รุ่งเรืองศรี. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓.** ๒๕๔๒: ๒๗๐๔.

พระธรรมขันธ์ก็ยังคงเป็นที่รับรู้แพร่หลายในกลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา ที่ชุมชนท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด คัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ยังคงถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้มีการนำคัมภีร์ใบลานเรื่องดังกล่าวมาปรับใช้ในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือเป็นส่วนสำคัญของการประดิษฐ์พิธีกรรมหากมองในแง่ของแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ จึงเท่ากับเป็นการประดิษฐ์สร้างประเพณีโดยการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไข บริบทใหม่[๗] กล่าวคือเป็นการนำคัมภีร์ใบลานซึ่งเป็นของเก่ามาปรับใช้ให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสร้างพิธีกรรมขึ้นมารองรับ

๓. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์: ความเป็นมาและภาพพิธีกรรมในฐานะประเพณีประดิษฐ์

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๕ พร้อมกับงานฉลองพระธาตุพนมจำลอง และงานบูชาบูรพาจารย์ หลังจากนั้นก็จัดพิธีกรรมนี้เป็นประจำทุกปีในวันแรม ๑ ค่ำ ถึงวันแรม ๓ ค่ำเดือนสาม ผู้ริเริ่มจัดงานคือพระครูสีลสาราภรณ์ เจ้าอาวาสวัดป่าสักดาราม ซึ่งท่านเป็นผู้วางรูปแบบของการจัดงานทั้งหมด โดยอาศัยความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านท่าม่วงชุมชนใกล้เคียง และลูกศิษย์ที่มีความเคารพและศรัทธาในตัวท่านมาเป็นกำลังสำคัญ นอกจากท่านพระครูสีลสาราภรณ์จะเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นพระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

พระครูสีลสาราภรณ์ อธิบายถึงชื่อที่มาของพิธีกรรมว่าได้จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ส่วนรูปแบบของพิธีกรรมนั้นได้ปรับมาจากพิธีกรรมในอดีตที่ท่านเคยเห็นการจัดพิธีกรรมนี้เมื่อครั้งยังเป็นเด็ก จึงคิดที่จะรื้อฟื้นพิธีกรรมนี้ขึ้นมาใหม่ แต่ก็จำรูปแบบของพิธีกรรมที่จัดขึ้นใน

---

[๗] ดารินทร์ อินทร์เหมือน. “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบอส์ม,” **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา.** ๒๑(๑) ๑๙๘-๒๐๒, ๒๕๔๕.

อดีตไม่ได้ทั้งหมดจึงต้องปรับขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตามความเหมาะสม[๘]

การอธิบายความเป็นมาของการจัดงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ข้างต้นจึงสัมพันธ์กับการนำพิธีกรรมในอดีตมาปรับพัฒนาใหม่โดยการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันเข้าหากันด้วยรูปแบบของพิธีกรรมและความเชื่อใหม่ซึ่งประยุกต์มาจากพื้นฐานของความเชื่อเดิม[๙] ตรงกับแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ของ Erik Hobsbawm และ Terence Ranger ที่เสนอว่าประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) มีลักษณะเชิงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่ต้องมีการส่งทอดค่านิยมและแบบแผนความประพฤติที่แน่นอนโดยกระทำซ้ำตามแบบเดิม (repetition) ซึ่งแสดงถึงความต่อเนื่องกับอดีต ประเพณีประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่า[๑๐] การอ้างอิงกับสถานการณ์เก่าในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ก็คือการอ้างอิงในเชิงประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมนั่นเอง

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์เป็นพิธีกรรมที่จัดได้ยากยิ่งเพราะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นก่อนถึงวันประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะต้องช่วยกันจัดเตรียมสถานที่และเครื่องประกอบพิธีกรรมให้ครบถ้วน การเตรียมสถานที่ชาวบ้านจะช่วยกันสร้าง “หอบูชา” ที่ทำจากไม้ไผ่ มีฐานเป็นทรงสี่เหลี่ยม ประกอบขึ้นเป็นชั้นทั้งหมด ๙ ชั้น ด้านหน้าทำเป็นบันได ชั้นบนสุดเป็นที่นั่งสำหรับพระสงฆ์สวดอ่านคัมภีร์ใบลาน และสร้าง “หอบูชาเทวดา” รอบๆ หอบูชาทั้งหมด ๓๓ หอ ส่วนเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ต้องเตรียมได้แก่ ตุ่มน้ำมนต์ ๘ ตุ่ม, ธงหางยาว ๑๐๘ ผืน. เศวตฉัตร ๑,๐๐๐, หน่อมะพร้าว หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อหมาก อย่างละ ๑๐๘ หน่อ, ด้ายสายสิญจน์ ๘ ม้วน, บายศรีขนาดเล็ก ๔,๐๐๐ นอกจากเครื่องประกอบพิธีดังกล่าวแล้วยังมีเครื่องประกอบพิธีที่ต้องเตรียมให้ครบตามจำนวน ๘๔,๐๐๐ ชิ้น ได้แก่ ขันกระหย่อง, ประธูป, ประทีป, เมี่ยง, ธงช่อ, ธงไชย, ข้าว, ดอกบัว, ดอกผักตบชวา, ดอกปีบ เครื่องประกอบพิธีเหล่านี้สร้างขึ้นจากความเชื่อที่

---

[๘] สัมภาษณ์ พระครูสีลสาราภรณ์, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

[๙] ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๙.

[๑๐] ดารินทร์ อินทร์เหมือน, “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบอส์ม,” **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา,** หน้า ๒๐๑.

ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ซึ่งได้ความเชื่อนี้มาจากคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์*

ขั้นตอนการประกอบพิธีแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง คือพิธีกรรมของฆราวาส พิธีกรรมของพราหมณ์และพิธีกรรมของพระสงฆ์ พิธีกรรมจะเริ่มต้นขึ้นในช่วงหัวค่ำของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. ผู้เข้าร่วมพิธีจะเดินทางมายังบริเวณสถานที่ประกอบพิธีกรรม ภาพที่เห็นคือผู้เข้าร่วมพิธีนุ่งห่มเครื่องแต่งกายในชุดขาวเดินผ่านเครื่องประกอบพิธีกรรมที่จัดแต่งไว้ด้วยอาการสงบสำรวมพิธีกรรมของฆราวาสจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้นำสวดกล่าวนำสวดมนต์ ทำวัตรเย็น หลังจากนั้นจะเป็นพิธีกรรมของพราหมณ์คือนายยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ ซึ่งเคยบวชเรียนที่วัดป่าสักดารามและได้ศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีจากพระครูสีลสาราภรณ์ เมื่อตั้งเครื่องประกอบพิธีเสร็จ ก่อนการประกอบพิธีจะมีการผูกแขนพราหมณ์ และพราหมณ์จะเริ่มสวดอัญเชิญเทวดาขึ้นต้นว่า

“ข้าพเจ้าจะขอป่าวประกาศ
[illegible]
ซึ่งสถิตอมรแมนแดนสวรรค์
[illegible]

เมื่อจบบทสวดอัญเชิญเทวดาพราหมณ์จะนิมนต์พระครูสีลสาราภรณ์สวดอ่านคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ซึ่งจะนั่งสวดบนหอบูชาและหันหน้ามาทางผู้เข้าร่วมพิธี ส่วนผู้เข้าร่วมพิธีจะนั่งหน้าหอบูชาเมื่อพระสงฆ์สวดอ่านก็จะประนมมือตั้งใจฟังท่านสวดอ่านคาถาจนจบ เมื่อสวดอ่านคัมภีร์

ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันขันธ์เสร็จแล้วท่านก็จะอธิบายความรู้จากเนื้อหาของคัมภีร์ให้ชาวบ้านเข้าใจ ในแง่นี้จึงแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมมีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ประเพณีพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นจึงเป็นการสืบทอดความเชื่อและความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่มีในสังคมไทยแต่เดิมด้วยรูปแบบของพิธีกรรมใหม่

---

[๑๑] สัมภาษณ์ ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, มีนาคม ๒๕๕๓

ตัวอย่าง การอธิบายความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ที่เชื่อว่าหากใครทำความชั่วตายไปจะตกนรก พระครูสีลสาราภรณ์ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าปัจจุบันคนทำชั่วกันมากจึงตกนรกเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้กระทะทองแดงในนรกรั่ว ท่านจึงให้ชาวบ้านทำ *"ธงเหล็ก"* โดยการนำสังกะสีมาตัดเป็นรูปคล้ายใบไม้แล้วเขียนชื่อญาติพี่น้องของตนที่ล่วงลับไปแล้วไว้บนธงเหล็ก เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งยมบาลจะนำธงเหล็กนี้ไปซ่อมกระทะทองแดงที่รั่ว[๑๒] จากการอธิบายเครื่องประกอบพิธีของพระครูสีลสาราภรณ์แสดงให้เห็นถึงการนำความคิดความเชื่อเรื่องไตรภูมิมาประยุกต์ใช้ ในแง่หนึ่งก็เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทำความดี ละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นหลักสำคัญทางพระพุทธศาสนา

หลังจากอธิบายความรู้จากคัมภีร์ใบลานแล้วเสร็จก็จะเข้าสู่พิธีเวียนเทียนรอบพระธาตุพนมจำลอง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่กระทำร่วมกันของพระสงฆ์และผู้เข้าร่วมพิธี โดยพระสงฆ์จะเดินนำและระหว่างการเวียนเทียนพระครูศีลสาราภรณ์และพราหมณ์จะสวด*จุลไชยปกรณ์* เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และหลังจากพิธีกรรมเสร็จสิ้นชาวบ้านจะอยู่รักษาศีลที่วัดป่าสักดารามและเข้าร่วมพิธีกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นในช่วงเดียวกันจนถึงวันแรม ๓ ค่ำ เดือนสาม หลังจากเสร็จสิ้นพิธีแล้วชาวบ้านจะนำเครื่องประกอบพิธีกลับไปบูชาที่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล

๔. งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์: จากคัมภีร์ใบลานสู่การสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

มโนทัศน์ของการจัดงานคือการนำชื่อของคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ มาตั้งเป็นชื่อของพิธีกรรมงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์แล้ว ผู้จัดงานยังได้นำความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมขันธ์จากคัมภีร์ใบลานซึ่งเชื่อว่าเป็นจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาจัดแต่งเครื่องประกอบพิธี จึงเท่ากับเป็นการนำเอาตัวเลข ๘๔,๐๐๐ ที่ชาวพุทธคุ้นเคยซึ่งถือเป็นตัวเลขมงคลทางพระพุทธศาสนามาเป็นความคิดสำคัญในการสร้างพิธีกรรม ในคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ฉบับวัดป่าสักดาราม ได้กล่าวถึงจำนวนพระธรรมขันธ์ว่ามาจากธรรมหมวดใดบ้าง ดังนี้

[๑๒] สัมภาษณ์ พระครูสีลสาราภรณ์, กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

"อันว่าธรรมทั้งหลายฝูงนั้นตฺราสิติหัสสานิอันได้แปดหมื่นสี่พันแลธรรมขันธ์ทานิอันว่าธรรมขันธ์ทั้งหลายเอกวิสสหัสสานิอันได้สองหมื่นปายพันหนึ่งโหนติก็มีวินยปิฎกในวินัยปิฎกธรรมขันธาอันว่าธรรมขันธ์ทั้งหลายเอกวิหัสสานิอันได้สองหมื่นปายพันหนึ่งโหนติก็มีสุตตันตปิฎกในสุตตันตปิฎกทวาวิสัตตาสิหัสสหสานิธรรมขันธาอันว่าธรรมขันธ์ทั้งหลายอันได้สี่หมื่นสองพันโหนติก็มีอภิธรรมปิฎกในอภิธรรมปิฎกเอกสตธรรมขันธาอันว่าธรรมขันธ์ตฺราสิตสหัสสวิทังอันมีประการอันได้สี่หมื่นสี่พันนั้นอุตตปาเวนด้วยประการดังกล่าวมานี้ แต่ภายหลังก็แล้วเท่านี้แล..."

(ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ผูกที่ ๔)

จากเนื้อหาของคัมภีร์ใบลานดังกล่าวเป็นการแจกแจงให้เห็นว่า จำนวนพระธรรมขันธ์ทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันนั้น ได้จากพระวินัยปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพันพระธรรมขันธ์ ได้จากพระสุตตันตปิฎกจำนวนสองหมื่นหนึ่งพันพระธรรมขันธ์ และได้จากพระอภิธรรมปิฎกจำนวนสี่หมื่นสองพันพระธรรมขันธ์ การนำความคิดความเชื่อเรื่องจำนวนตัวเลขของพระธรรมขันธ์ซึ่งถือเป็นนามธรรม มาจัดแต่งเป็นจำนวนของเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เป็นเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ จึงเป็นการแปรนามธรรมจากคัมภีร์ใบลาน ให้เป็นรูปธรรมในพิธีกรรม

หากมองว่า *"ระบบศาสนาหนึ่งๆ ย่อมต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความเชื่อ ปรัชญา แนวคิดหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม และอีกส่วนหนึ่งคือส่วนที่เป็นพิธีกรรมซึ่งเป็นรูปธรรม หรือการทำให้ความเชื่อนั้นกลายเป็นรูปธรรม"*[๓] การนำความคิด ความเชื่อจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม มาตีความให้เป็นรูปธรรมโดยการจัดแต่งจำนวนเครื่องประกอบพิธีบางอย่างให้เท่ากับจำนวนของพระธรรมขันธ์จึงเป็นการนำความเชื่อทางศาสนามาสร้างวิธีคิดให้เป็นระบบ

---

[๓] ศิราพร ฐิตะฐาน, **แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม.** (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑) หน้า ๘.

ความน่าสนใจของการสร้างเครื่องประกอบพิธีดังกล่าว คือการสร้างสิ่งที่ไร้รูป (นามธรรม) ให้เป็นสิ่งที่มีรูป (รูปธรรม) *เพราะความรู้เดิมของมนุษย์นั้นได้ทางประสาทสัมผัส ความประจักษ์ทางประสาทสัมผัสเป็นสิ่งทดสอบว่าสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง* ในแง่นี้จึงอธิบายต่อไปได้ว่าการนำพระธรรมขันธ์ (นามธรรม) ซึ่งชาวพุทธเชื่อว่ามีอยู่จริง มาสร้างเป็นเครื่องประกอบพิธี (รูปธรรม) ซึ่งสามารถรับรู้ได้ทางประสาทสัมผัส เป็นการนำจินตนาการมาประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีกรรมในทางสร้างสรรค์เพื่อชักนำผู้ที่เข้าร่วมพิธีให้มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา

การจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ไม่ได้มีเพียงการนำตัวเลขแปดหมื่นสี่พัน มาจัดเป็นจำนวนของเครื่องประกอบพิธีเท่านั้น เนื้อหาคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ยังได้กล่าวถึงเครื่องประกอบพิธีบางอย่าง ซึ่งผู้จัดงานก็ได้นำความคิดนี้มาจัดเครื่องประกอบพิธีอันเป็นการสร้างวัตถุสัญลักษณ์ขึ้นในพิธีกรรม ทั้งการนำความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมขันธ์มาสร้างเครื่องประกอบพิธีอันเป็นวัตถุสัญลักษณ์สื่อถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

การประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์จึงเป็นวิธีการประดิษฐ์วัตถุสัญลักษณ์ที่น่าสนใจทั้งในแง่ของการสร้างรูปสัญลักษณ์จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้และวิธีการอธิบายความหมายของวัตถุสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมจากตัวบทคัมภีร์ใบลาน

ตัวบทในคัมภีร์ใบลาน	สัญลักษณ์ในพิธีกรรม
ความเชื่อเรื่องพระธรรมขันธ์ ตัวบทคัมภีร์ใบลานได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องพระธรรมขันธ์เป็นความเชื่อเรื่องจำนวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามีทั้งหมดแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ได้ความคิดมาจากคัมภีร์ใบลานเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ซึ่งแจกแจงว่าได้จากแต่ละหมวดธรรม ดังนี้ ได้จากพระวินัยปิฎกจำนวน ๒๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ได้จากพระสุตตันตปิฎกจำนวน ๒๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ได้จากพระอภิธรรมปิฎกจำนวน ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์	**เครื่องประกอบพิธี** ภาพของเครื่องประกอบพิธีวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ซึ่งได้นำความคิดจากคัมภีร์ใบลานเรื่องแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ เป็นจำนวนของวัตถุสัญลักษณ์แทนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า
“...คันหาคนสำแดงเทศนาธรรมปิฎกได้ ก็ให้แล่นรีบแต่งแปงเครื่องบูชา คือ *ช่อทุง ประถูป ประทีป ข้าวตอก* *ดอกไม้ใต้เทียนบูชา* โดยปรารถนาดีแล้ว เคารพนบนอบจิตใจตั้งฟังธรรม น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล ให้ยินดีปรารถนา ดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ หากจักได้พ้นจากทุกข์ในสงสาร ได้เข้าสู่นิพพาน บ่คาดบ่คาแล...” (ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลาน ผูกที่ ๔)	มีการประดิษฐ์ *ประถูป ประทีป ธงช่อ ธงไชย*และนำข้าวตอก ดอกไม้ มาเป็นเครื่องประกอบพิธีในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์จึงเป็นการนำตัวบทจากคัมภีร์มาสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรม

ประธูป ประทีป ธงช่อ ธงไชย เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นตามเนื้อความที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานเรื่อง *แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* ฉบับวัดป่าสักดาราม ความว่า

> *"ดังมหาสังฆเจดีย์ทั้งหลาย*
> *ก็ให้ประดับตกแต่งด้วยธงและธูป*
> *ประทีปและดอกไม้ของหอมต่างๆ*
> *ดังเล้าสังฆเจดีย์ในปางก่อน"*

ประธูป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนธูป ประทีป เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนเทียน ส่วนธงช่อ ธงไชยเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่ประดิษฐ์ขึ้นแทนธง ซึ่งต้องประดิษฐ์ขึ้นทั้งสิ้นจำนวนแปดหมื่นสี่พันชิ้น และในประธูปที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้จะใส่เครื่องหอม เช่นใบอ้ม ใบเนียม และดอกไม้มงคล เช่น ดอกบัว ดอกผักตบชวา เครื่องประกอบพิธีที่ชาวบ้านท่าม่วงช่วยกันประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์นี้นับเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าและพระธรรมของพระพุทธเจ้านั่นเอง

ภาพซ้าย: ธงไชยที่ประดิษฐ์ขึ้นในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์

ภาพขวา: ภาพเครื่องประกอบพิธี

นอกจากนี้เนื้อหาของคัมภีร์ใบลานยังได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนว่าต้อง “เคารพนบนอบจิตใจตั้งฟังธรรม” แสดงให้เห็นว่านอกจากพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีต้องทำจิตใจให้บริสุทธิ์คือ “น้อมจิตลงสู่ที่จำศีล” ด้วย

มีข้อสังเกตว่าแม้จะเป็นพระรูปใดเทศน์ หรือ อ่านคัมภีร์ใบลานนี้ก็ตาม ผู้ฟังต้อง “ยินดีปรารถนาดังพระพุทธเจ้าเทศนานั้นเทอญ” นอกจากจะเป็นการให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ผู้อ่านคัมภีร์ใบลานแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อว่าคัมภีร์ใบลานที่พระสงฆ์ใช้เทศน์เป็นพุทธวจนะ ที่ได้รับการยอมรับและตกลงกันเอาไว้โดยพระมหาเถระ คำพูดหรือเสียงพูด ที่ฝังไว้ใน “บทเขียน” จึงมีพลังอำนาจมาก แม้ใครจะเป็นผู้อ่านก็ตาม และแสดงให้เห็นว่า “ตัวเขียน” หรือ “การเขียน” มีความสำคัญมากเช่นกันเพราะสามารถเก็บรักษาไว้ซึ่งรหัสหมายที่สามารถสื่อหรือถ่ายทอดสิ่งที่เขียนบันทึกนั้นไว้ออกมาได้ Welter Ong กล่าวว่า

> *“เมื่อไหร่ที่พุทธวจนะที่เขียนไว้ในคัมภีร์ใบลานถูกอ่านออกเป็นเสียงเช่นเมื่อมีการเทศน์และสวดมนต์เป็นบาลีทุกครั้ง มันจึงทำให้น้ำเสียงนั้นมีพลังอำนาจที่ว่าสรรเสริญมาก”นั่นคือทำให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังได้รับการกระตุ้นและรู้สึกอย่างลึกซึ้งในเวลาเดียวกัน”*[๑๔]

ดังนั้นคัมภีร์ใบลานเรื่อง*แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์* นอกจากจะเป็นตัวบท (Text) ประกอบพิธีกรรมแล้ว อีกแง่หนึ่งยังเป็นการถ่ายทอดรหัสของธรรม คือพุทธวจนะถึงพุทธศาสนิกชนผู้เข้าร่วมพิธีนี้โดยตรง *แม้คำพูดจะจากไปกับกาลเวลา* (Rides in Time) แต่ยังคงไว้ซึ่ง *“น้ำเสียง”* โดยเสียงพูดจะถูกแทนที่ด้วย *“ตัวอักษร”*[๑๕] มิติของเวลาจึงไม่ใช่อุปสรรคของการสื่อความคิด แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนานแล้ว แต่คำพูดและคำสอนของพระองค์ก็ยังได้รับการถ่ายทอดเป็นรหัสหมายอยู่ในรูปแบบของตัวอักษรในคัมภีร์ใบลานนั่นเอง และดูเหมือนชาวพุทธก็คุ้นเคยกับสุภาษิตที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา”

---

[๑๔] Welter ong อ้างถึงใน บัวไข เพ็งพระจันทร์, **การฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.** (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑) หน้า ๔๗.

[๑๕] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗

สรุป

หากมองว่าศาสนาทุกศาสนาสั่งสอนหน้าที่การประพฤติตนของปัจเจกและหมู่คณะ ศีลธรรม จริยธรรม และความงามซึ่งเป็นค่านิยมของสังคม รวมกันเรียกว่า “คุณสมบัติความดีงามของสังคม” (ethos) การเก็บรักษาความหมาย (คุณสมบัติความดีงาม) จำต้องเก็บรักษาไว้ในรูปสัญลักษณ์ ซึ่งในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ได้มีการสร้างสัญลักษณ์จากคัมภีร์ใบลานให้เป็นรูปธรรม โดยการจัดแต่งเครื่องประกอบพิธีที่ได้ความคิดสำคัญจากคัมภีร์ใบลานนั่นเอง นอกจากนี้ที่ชุมชนท่าม่วงก็ได้สืบทอดความคิดเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ใบลาน โดยมีข้อห้ามที่ไม่ให้กระทำในสิ่งที่แสดงการขาดความเคารพต่อคัมภีร์ใบลาน เช่น ห้ามไม่ให้นั่งหรือนอนทับคัมภีร์ ห้ามไม่ให้นำคัมภีร์ใบลานมาตีหัวหรือร่างกาย อันเป็นวิธีการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้คัมภีร์ใบลานอีกทางหนึ่ง

งานบุญแปดหมื่นสี่พันขันธ์ ที่ชุมชนท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นตัวอย่างของการสร้างพิธีกรรมจากตัวบทคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาด้วยความคิดริเริ่มจากพระสงฆ์ในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเท่ากับเป็นการเผยแพร่และจรรโลงพุทธศาสนาด้วยการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเพื่อให้ชาวบ้านและผู้เข้าร่วมพิธีได้เข้าใจพุทธธรรมอันเป็นการสร้างศรัทธาในพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

บัวไข เพ็งพระจันทร์. **การฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานในยุคจินตนาการใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

ดาริน อินทร์เหมือน. “แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี จาก “Introduction: Inventing Tradition” ของอิริคฮอบบอส์ม,” **วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา.** ๒๑(๑) ๑๙๘-๒๐๒, ๒๕๔๕.

ประคอง นิมมานเหมินท์. บทที่ ๔ “ประเพณีสิบสองเดือน: วิถีชีวิตไทในรอบปี” ใน **รายงานการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมข้าวของชนชาติไท: ภาพสะท้อนจากตำนาน นิทาน เพลง.** งานวิจัยเงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๔.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, **วัฒนธรรมชุมชนจากวรรณกรรม "ลำฉลอง" บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๑.

พิเชฐ สายพันธุ์. **"นาคาคติ" อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรมจากพิธีกรรมร่วมสมัย.** วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ศิราพร ฐิตะฐาน. **แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคม.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๑.

ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน.** โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ: ๒๕๔๘.

อคิน รพีพัฒน์. **วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๓.** ๒๕๔๒: ๒๗๐๘.

สัมภาษณ์

พระครูสีลสาราภรณ์, สัมภาษณ์ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

พระครูสุธรรม วรนาถ, สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, สัมภาษณ์ ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๓

สิงห์ สุทธิประภา, สัมภาษณ์ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.